Лист Діонісія, патріарха Константинопольського, до царів Іоанна й Петра Олексійовичів і до царівни Софії Олексіївни про згоду на підпорядкування Київської митрополії Московському патріархові. 1686 р., червень.

Переклад із церковнослов’янської.

Діонісій, з ласки Божої архієпископ Константинополя,
Нового Риму і Вселенський патріарх

Найблагочестивіші й найхристиянніші, найправославніші, Богом вінчані, Богом бережені і Богом уславлені, найтихіші й вічношановані, найдержавніші, з ласки Божої великі царі й великі государі, і великі князі, всієї Великої і Малої, і Білої Росії самодержці, і багатьох земель східних і західних, і північних від батьків і дідів спадкоємці, і государі й володарі богоспасеного царства Московського, государю государю Іоанне Олексійовичу, государю государю Петре Олексійовичу, сини згідно з Духом любі й тричі жадані нашої мірності, разом із сестрою Вашою володаркою царівною, государинею государинею Софією Олексіївною, котру істинно творча мудрість Божа спромоглася наділити багатьма царственними

досконалостями, а її мужню душу мудрістю, кмітливістю й розумом, а також усім іншим, що притаманно уславленій від Бога людині.

Мірність наша, перебуваючи в дорозі з нашим священним архієрейським собором у Святому Дусі любих наших братів і співслужителів, — усі ми вкупі знаменуємо молитвою і благословляємо Вас, наголошую, Богом просвітленного царського роду тричі багатого нащадка пагони, і щиро молимося Всесильному Богові, щоб з гори святого помешкання і від престолу слави Його дарував найдержавнішому Вашому царству благодать і мир, і милість, здоров’я і добробут, спасіння, могутність і перемоги над ворогами видимими й невидимими, довготривалість численних і благих днів, складаючих багатолітнє життя, тихе й безтурботне, прикрашене вічно миродавчим сянням Його Божественного Промислу, а також усією Вашою Богом береженою палатою і преславним собором, і всім христойменним Вашим народом.

Це батьківський лист і тому, по-перше, благословляємо ним і знаменуємо милостивою благодаттю Всесвятого Духа найдержавніше й святе Ваше царство, бо це наш невідкладний обов’язок, потому ж [хочу]

висловитися стосовно справи Київської митрополії, щодо якої я дозволив собі бути проти Вашої волі, викладеної у Ваших царських листах і спільному проханні разом із найвищим гетьманом Запорізьким, тим більше, що й повелінням тутешнього царства, що над нами панує, і згідно з церковним уставом така справа заборонена. До того ж і священні канони наказують зберігати всі церкви істинні, непохитні й нерухомі. Однак, оскільки Господь змінює часи й роки, розміщує і переміщує усе людське в різні способи невимовного Свого Промислу, треба й нам, подібно до того [промислу], що виявляється і діє відповідно до зміни часів і років, виправлятися з плином часу виправленням з розрішеним утішенням, бо, як бачимо, багато речей з давнього стану, від часу давніх богоносних отців і наступних за ними предків наших, святіших вселенських патріархів, по-різному владналося; через це передусім і понад усім змагався я задля спасіння мешкаючих в тій єпархії християн, аби бодай не звільнилися від патріаршого піклування через труднощі часів, і не розікрали те стадо хижі вовки, замість тих пастирів, котрі схибили щодо православних церковних догматів і знецінюють чисте золото непорочної нашої віри, — хоча б не були ми змушені відповідати за це в страшний

Судний день. Доручили ми керування цією митрополією тогочасному Блаженнішому патріарху Московському, щоб він мав право це здійснювати беззаперечно, коли треба поставляти митрополита тієї єпархії за давнім звичаєм того місця і через обрання на вищій раді тієї єпархії, як це проголошують наші соборні грамоти, і нехай Його Блаженство висвячує митрополита Київського незаперечно, і нехай буде слухняним митрополит на патріаршому суді того ж патріарха Московського за церковним чином. Лише для збереження честі Вселенського престолу і щоб не було зневажання й надмірного позбавлення його в своїх привілеях, ми наказали тогочасному митрополиту під час священних відправ у тій митрополії славити першим патріарше ім'я Вселенського патріарха, а потому правильне ім'я патріарха Московського — це заради хіротонії, котру сприймає він від Московського [патріарха] і зобов'язаний за правилом поминати його; інше ж — заради пам'яті давніх привілеїв Вселенського престолу; і нехай буде відтепер і надалі здійснюватися в такій спосіб хіротонія Київського [митрополита], заради спасіння там жиючих християн.

Разом з тим доповідаємо Вашому царству з батьківською сміливістю, що тутешня Велика Церква

перебуває у великій скруті давніх і нових боргів, які, хоч ми б і не хотіли, але трапляються через багато обставин, оскільки живемо не так, як хочемо, але як можемо, часи спокутуючи, аби підтримувати, скільки є сили, пречесні справи нашої віри. Заради цього молимо Богом вінчану Вашу главу зглянутися на Вашу матір Святу Божу Церкву і надати допомогу зі своєї царської ласки, щоб знайти [нам] якійсь спокій та втішання і не загинути в глибині незліченних боргів. Яку б Ви ласку не зробили, вона буде достатньою втіхою в немічі церковній, і буде приємно і вельми боговгодно вишньому Богові так само згори віддячити від незлічених Його скарбів щедрим подаянням найдержавнішому царству, а ми будемо зобов'язані голосно поминати вічно шановану Вашу державність задля прирощення й утвердження, і життя багатолітнього, так само й заради вічної пам'яті і спокою в поселенні праведних тричі блаженного царя й найжаданішого Вашого батька Олексія Михайловича.

Отак благаємо соборно Ваше святе царство, і нехай не буде відмови в проханні. А Цар царюючим і Господь пануючим, Бог усіх, Той, ким царі царюють, а батьківські й прабатьківські ваші скипетри були вручені Вашим царським долоням за Божественним Його Промислом,

нехай утвердить Ваше державне царювання на батьківському, прабатьківському і спадковому Вашому царському престолі Вашого народу багаторічно царюючим і гарно жиючим в непорочності й правді, в тій правді, що нею стверджується царство, і зростає, і примножується у спадкуванні чад і нащадків Вашого вічного царственного родоначалія в усі віки. Амінь.

Року 1686, у червні. Затим Вашого святого царства до Бога палкий богомолець і отець духовний, і Вселенський патріарх.

Нижче підписи руками митрополитів:

царства Вашого богомолець Єрусалимський Варфоломей

богомолець найдержавнішого Вашого царства Кизикійський Кирило

Вашого царства богомолець Халкидонський Михаїл

Вашого царства богомолець Нікомідійський Мелетій

Вашого царства богомолець Афінський Афанасій

богомолець Вашого царства Фесалонікійський Неофіт

Вашого царства богомолець Пруський Каллінік

Лариській Макарій

Неокесарійський Кипріян

Навпакту та Арти Варфоломей

Кесарійський Ігнатій

Паронаксійський Йоасаф

Мітіленський Григорій

Хіосський Григорій

Дористольський Неофіт

Візійський і Медійський Захарій

Критський Каллінік

Верійський Афанасій

Силіврійський Арсеній

XLII.

Письмо Діонисія, патріарха Константинополскаго, къ царямъ Іоанну и Петру Алексѣевичамъ и царевнѣ Софьѣ Алексѣевнѣ, съ изъявленіемъ своего согласія на подчиненіе Кіевской митрополіи Московскому патріарху. 1686 г., іюня *)...

Діонисій, милостію божіею архіепископъ Константинопольскій, нового Рима, и вселенскій патріархъ.

Благочестивѣйшіи и христіаннѣйшіи, православнѣйшіи, Богомъ вѣнчанныи, богохранимыи и богославимыи, тишайшіи и приснопредпочтенныи, державнѣйшіи милостію божіею великіе цари, и великіе государи, и великіе князи, всея великія, и малыя, и бѣлыя Россіи самодержцы, и многихъ государствъ и земель восточныхъ, и западныхъ, и сѣверныхъ отчичи, и дѣдичи и наслѣдники, и государи, и обладатели богоспасаемого царствія Московскаго, государь государь Іоаннъ Алексѣевичь, государь государь Петръ Алексѣевичь, сынове по Дусѣ возлюбленніи и трижелаеміи нашего смиренія, вкупѣ съ сестрою вашею владычицею царевною, государынею государынею Софіею Алексѣевною, юже по истиннѣ содѣтельная премудрость божія упремудри мно-

*) Это письмо было помѣщено въ приложеніяхъ къ «Описанію Кіевософійскаго собора» (изд. 1825 г., стр. 110-я); но безъ тѣхъ приписокъ, какія слѣдуютъ за нимъ въ рукописи «Иконы».

гими царственными превосходительствы оберегати доблественную ея душу мудростію, остроуміемъ и разумомъ, и еликая иная начертаютъ отъ Бога прославленного человѣка. Умиреніе наше, въ пути сущимъ съ нами священного архіереовъ собора, иже во святѣмъ Дусѣ возлюбленныхъ нашей братіи и сослужителей, молитвою осѣняемъ васъ и благословляемъ вкупѣ, реку, богосвѣтлого царского колѣна изчадія трибогатыя лѣторасли, и молимся прилѣжно всесильному Богу, да подастъ державнѣйшему вашему царствію съ высоты святого жилища своего и отъ престола славы его благодать, и миръ, и милость, здравіе и благоденствіе, спасеніе, державу и побѣды на враги видимыя и невидимыя, долготу многихъ и благихъ дней, житіе многолѣтное совершающихъ, еже да удобрѣетъ присно миродательными сіяніями божественного его предсмотренія тихое и безмятежное показуя со всею богохранимою вашею палатою, и съ преславнымъ синклитомъ, и со всѣмъ христоименитымъ вашимъ народомъ. Сія отеческая граммата есть, первое убо, да благословимъ чрезъ нее и да осѣняемъ милостивою благодатію Всесвятого Духа державнѣйшее и святое ваше царствіе, якоже должность есть наша неотложная; потомъ же объявити вамъ, яже суть о дѣлѣ митрополіи Кіевской, яко противъ писанія вашихъ царскихъ граммать и противъ общаго прошенія вкупѣ и превысокого гетмана Запорожского соизволихомъ быти воли вашей, наипачежъ и чрезъ повелѣнія владѣющого нами здѣшняго царствія, аще и по церковнымъ уставомъ сіе дѣло есть возбранено. Понеже и священная правила повелѣваютъ, яко да сохраняются всякія церкви оправданныя, непоколебимыя и недвижимыя. Обаче, понеже Господь премѣняетъ времена и лѣта, поставляетъ и прелагаетъ человѣческая различными образы неизреченного предсмотренія своего, нужно есть, яко и оная бываемая и дѣйствуемая отъ измѣненныхъ временъ и лѣтъ, по случаю времяни, исправлятися со разстворениымъ утѣшеніемъ исправленіемъ, якоже видимъ многая древняго состоянія раз-

лично устроившася, по времяни отъ древнихъ богоносныхъ отцевъ и послѣдствующихъ имъ предковъ нашихъ, святѣйшихъ вселенскихъ патріарховъ; и сего ради прежде всѣхъ и надъ всѣми потщихомся ради спасенія обрѣтающихся во оной епархіи христіанъ, да не обрящутъ волю отъ патріаршеского призрѣнія трудности ради времяни и восхищаютъ стадо оное волки тяжцы, вмѣсто пастырей, хромлюще окрестъ православныхъ догматъ церковныхъ и растлѣюще чистое злато непорочныя нашея вѣры, да поне когда не истязуемся отвѣта о нихъ въ страшный день судный; и вручили есмы предстательству митрополію сію по времени сущу блаженнѣйшему патріарху Московскому, да имѣетъ волю совершати невозбранно, елико пользуетъ къ поставленію митрополита епархіи сей по древнему обычаю мѣста того, и избраніемъ общаго совѣта оныя епархіи, якоже объявляютъ наши соборныя граматы, да имѣетъ хиротонисати блаженство его митрополита Кіевскаго невозбранно, и да будетъ послушенъ митрополитъ въ патріаршескомъ судилищѣ тогожъ патріарха Московскаго по церковному чину; токмо во еже хранитися чести окрестъ вселенского престола, и да не будетъ пренебреганіе и лишеніе весьма въ своихъ привиліяхъ, повелѣхомъ, во еже воспѣватися въ митрополіи сей патріаршескому имени вселенского патріарха въ первыхъ, потомъ правильно имя патріарха Московского, отъ по времени сущу митрополиту во священныхъ литургіяхъ; овое убо хиротоніи ради, юже воспріимаетъ отъ Московскаго и долженствуетъ по правиломъ воспоминати его; ово же памяти ради древнихъ привилій вселенского престола; и да будетъ отнынѣ и впредъ симъ образомъ хиротонисаніе Кіевского, спасенія ради тамо живущихъ христіянъ. При томъ доносимъ вашему царствію отеческимъ дерзновеніемъ, яко пребываетъ здѣсь великая церковь въ великой нуждѣ долговъ древнихъ и новыхъ, которые и не хотящимъ намъ приключаются многихъ ради обстояній; понеже живемъ не якоже хощемъ, но якоже можемъ, времена

искупляющи, во еже имѣти, елико есть возможно, пречестныя дѣла вѣры нашей. Сего ради молимъ Богомъ вѣнчанную вашу главу, да умилосердитесь надъ матерью вашею святою божіею церковію и да подадите помощь свою царскою милостію, во еже изобрѣсти нѣкой покой и утѣшеніе, и да не истребится въ глубину безчисленныхъ долговъ; которая милость сотворити будетъ довольное утѣшеніе въ болѣзни церковной, и будетъ пріятное и зѣло благоугодное вышнему Богу, во еже воздавати отъ неисчетныхъ его сокровищь свыше темногубо воздаяніе къ державнѣйшему царствію, и мы будемъ должны во еже воспоминати немолчно присно почтенное ваше державство въ приращеніи и утвержденіи и житіе долголѣтное, такожде и треблаженного царя и превозлюбленнаго вашего отца Алексѣя Михайловина въ вѣчную память и в селеніи праведныхъ покой. Сице молимъ соборнѣ святого вашего царствія и да не отлучимся въ прошеніи. Царь же царствующимъ и Господь господствующимъ Богъ всяческихъ, имъже цари царствуютъ, имъже и отеческіе и праотеческіе ваши скипетры вашимъ царскимъ дланямъ отъ божественнаго его предсмотренія вручены суть, да утвердитъ державное ваше царствіе на отеческомъ, праотеческомъ и наслѣдническомъ царскомъ вашемъ престолѣ долголѣтно царствующимъ и благолѣпно пребывающимъ народа вашего въ непорочности и правдѣ, еюже правдою и утверждается царство, и возращается, и умножается въ наслѣдія чадъ и отродія присныхъ царственного вашего колѣноначалія во вcѣ вѣки, аминь. Лѣта 1686, въ іюнѣ. Иже въ Богу вашего святаго царствія богомолецъ теплый и отецъ духовный и вселенскій патріархъ.

Въ низу подписано митрополитскими руками: царствія вашего богомолецъ Іерусалимскій Варѳоломей. Богомолецъ державнѣйшаго вашего царствія Кизикійскій Кириллъ. Вашего царствія богомолецъ Халкидонскій Михаилъ. Вашего царствія богомолецъ Никомидійскій Мелетій. Вашего царствія богомолецъ

Аѳинейскій Аѳанасій. Богомолецъ вашъ вашего царствія Ѳессалоникійскій Неофитъ Вашего царствія богомолецъ Прусинискій Калиникъ.—Ларисикійскій Макарій.—Неокесарійскій Кипріянъ. —Навпакта Іарта Варѳоломей.—Кесарійскій Игнатій.—Парапоксійскій Іоасафъ.—Митилитинскій Григорій.—Хійскій Григорій.—Дористолскій Неофитъ.—Визійскій и Медійскій Захарій.—Критскій Калиникъ.—Вирійскій Аѳанасій.—Силиврійскій Арсеній.

Архив Юго-Западной России. – Київ, 1872. – Ч. 1, т. 5. – № XLII. – С. 177-181.